

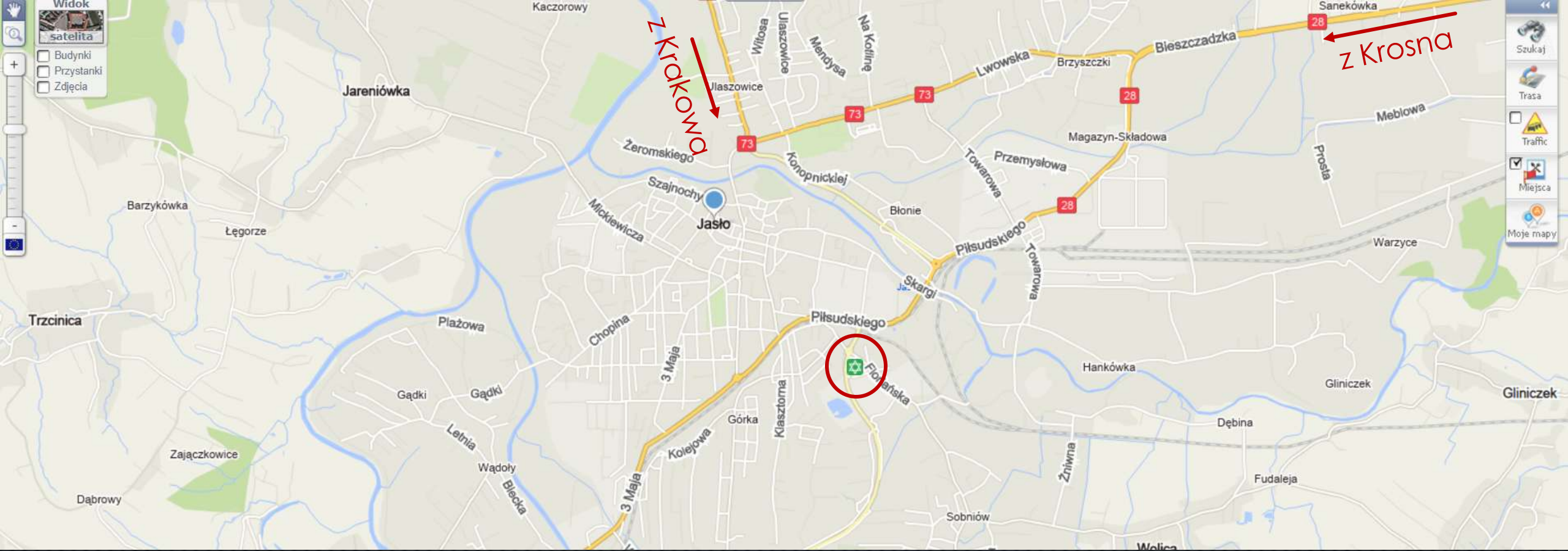
JASIELSKI KIRKUT

בית קברות יהודי

HISTORIA
ZAPISANA
W KAMIENIU

היסטוריה כתובה
באבן

Ludność żydowska z Jasłem związana jest od początków istnienia miasta. Jednak dopiero w XVIII wieku można znaleźć rzetelne dane o ilości mieszkańców Jasła pochodzenia żydowskiego.

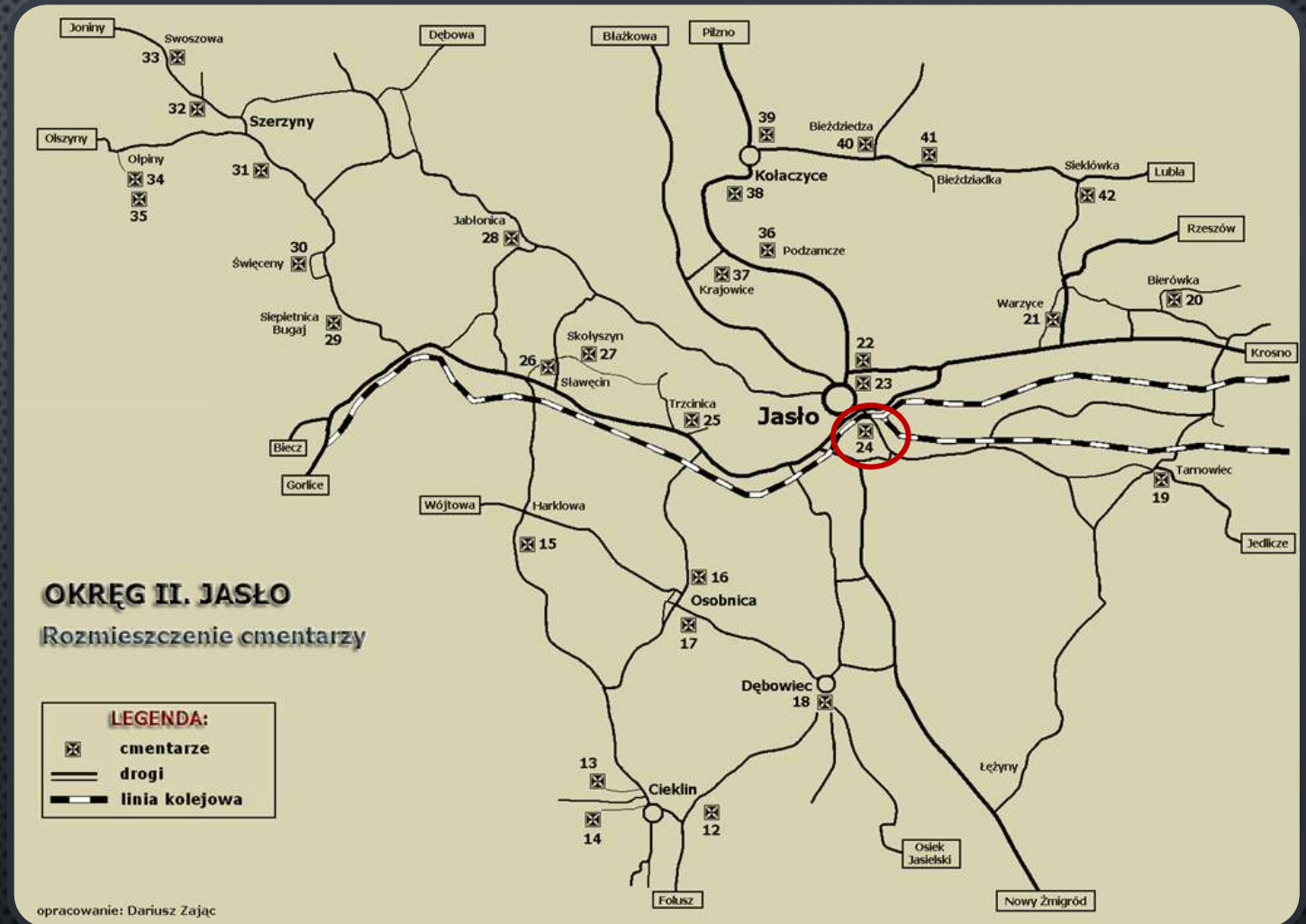
W XX wieku Izraelitów w Jasle zamieszkiwało od 1524 (dane na rok 1912) do 3000 (dane na rok 1939).

Cmentarz (kirkut) jasielski powstał pod koniec XIX wieku i stał się miejscem niezwykłych i tragicznych wydarzeń związanych z II wojną światową, ale również pamięci i historii jasielskich Żydów.

Jasielski kirkut znajduje się obecnie przy linii kolejowej Jasło – Krosno oraz obwodnicy w kierunku Nowy Żmigród. Dokładnie przy ulicy Floriańskiej.

Jest również wpisany na listę cmentarzy wojennych pod nr 24, ponieważ już w czasie I wojny światowej zostali tu pochowani żołnierze wyznania mojżeszowego walczący po stronie rosyjskiej i austriackiej.

Z znalezionych źródeł było ich dokładnie 11 (5 Rosjan i 6 Austriaków).

Jasielski Kirkut is currently located at the Jasło – Krosno railway line and the ring road in the direction of Nowy Żmigród. Exactly at Floriańska Street. It is also included in the list of war cemeteries under No. 24, because already during World War I soldiers of the Mosaic faith fighting on the Russian and Austrian sides were buried here. Of the sources found, there were exactly 11 of them (5 Russians and 6 Austrians).

KIRKUT

Nazwa „kirkut” pochodzi od niemieckiego słowa KIRCHOF, co oznacza cmentarz, ale protestancki.

Jasielski kirkut zajmuje obszar około 0,33 ha i otoczony jest murem z kutą bramą, na której znajduje się gwiazda Dawida.

Zachowało się około 100 macew, czyli kamiennych nagrobków (stelle).

Tablica informacyjna przed bramą.

CMENTARZ ŻYDOWSKI

JEWISH CEMETERY

Wzmianki o ludności żydowskiej w Jasle pochodzą jeszcze z okresu średniowiecza. Na początku XIX w., na podstawie specjalnego przywileju cesarskiego, osiedliło się w mieście kilka rodzin żydowskich. W większej grupie ludność żydowska pojawiła się w II połowie XIX wieku.

Pierwsza pewna informacja o cmentarzu żydowskim w Jasle pochodzi z 1877 roku. W 1891 r. utworzono tu gminę żydowską. Na początku XX wieku ludność żydowska w mieście liczyła około 2500 osób, stanowiąc około 25% mieszkańców. Posiadali okazalą synagogę, wybudowaną w 1905 roku, domy modlitwy, cheder i łaźnię rytualną. Działały: klub sportowy Makkabi oraz stowarzyszenia kulturalne, oświatowe i dobroczynne: Bejs Jakow, Chevra Kadisza, Gemilas Chesed, Jeshurun i Talmud Tora. Żydzi współtworzyli społeczność Jasła. Ich przedstawiciele przynależeli do wszystkich grup społecznych miasta.

Śród wielu zasłużonych jasielskich Żydów najbardziej znanym jest światowej sławy matematyk, współtwórca polskiej szkoły matematycznej prof. dr Hugo Steinhaus.

Na terenie cmentarza w trakcie działań wojennych, w latach 1914-1915 pogrzebano 22 żołnierzy wyznania mojżeszowego walczących w armiach austriackiej i rosyjskiej.

W czasie okupacji hitlerowskiej w Jasle istniało getto. Żydzi byli mordowani przez okupantów hitlerowskich na miejscowym kirkucie, w okolicznych lasach w Warzycach, Krajowicach i Dobrucowie, w hitlerowskim, niemieckim obozie w Szebniach, a większość z nich w lecie 1942 r. wywieziono do niemieckiego obozu zagłady w Belżcu.

W zniszczonym w 97% przez wycofujące się wojska hitlerowskie Jasle, nie zachował się żaden obiekt gminy izraelskiej. W tutejszym Muzeum Regionalnym znajduje się niewielki zbiór judaików, a jedynym miejscem pozostałym po lokalnej społeczności spod znaku Gwiazdy Dawida jest znajdujący się obok kirkutu, Jasielski cmentarz żydowski zajmujący powierzchnię 0,33 ha. W okresie okupacji hitlerowskiej Niemcy zdewastowali i sprofanowali groby, rozbijając macewy. Odnalezione szczątki macew zostały wmurowane w ogrodzenie cmentarza, tworząc swoiste lapidarium. W latach II wojny światowej kirkut był miejscem egzekucji. Niemcy rozstrzelali tu ludność żydowską i więźniów gestapo różnych narodowości. Ofiary zbiorowej egzekucji z dnia 11 września 1942 r. spoczywają w dwóch mogiłach zbiorowych położonych w głębi cmentarza.

Po wojnie ci, którzy przeżyli i wrócili do Jasła, umieścili kilka macew upamiętniając swoich bliskich. W 1990 roku społeczeństwo Jasła oddało hold pomordowanym, wznosząc w centrum kirkutu pomnik.

Urząd Miasta w Jasle

The first records of a Jewish settlement in Jasło date back to the Middle Ages. At the beginning of the nineteenth century, through a special imperial privilege, several Jewish families settled in the city. A larger number of Jewish people appeared in Jasło in the first half of the nineteenth century.

The first reliable information about a Jewish cemetery in Jasło dates from the year 1877. In 1891 a Jewish congregation was established here. At the beginning of the twentieth century the Jewish population numbered over 2500 people, which constituted about 25 per cent of the city residents. The Jews had a grand synagogue which was built in 1905, several prayer houses, a cheder and a ritual bathhouse. There were a number of active Jewish organisations in the city, such as the Makkabi sports club and some cultural, educational and charity societies e.g. the Bejs Jakow, the Chevra Kadisha, the Gemilas Chesed, the Jeshurun and the Talmud Torah. Jews played an important role in the city and were represented in all social classes of the Jasło community.

Professor Hugo Steinhaus - the world-famous mathematician and co-founder of the Polish School of Mathematics - is certainly the most distinguished of all the Jews of Jasło.

During the military operations of 1914-1915 twenty two Jewish soldiers serving, respectively, in the Austrian and the Russian armies, were buried in the Jasło cemetery.

Under the Nazi occupation a ghetto was established in Jasło. Many Jews were murdered by the German invaders in the local Jewish cemetery, in the surrounding forests of Warzyce, Krajowice and Dobrucowa, in a Nazi forced labour camp in Szebnie. The majority of those who survived were deported to a concentration camp in Belżec in 1942.

The withdrawing Nazi troops destroyed 97 per cent of Jasło and none of the Jewish buildings survived. The Regional Museum holds a modest Judaica collection but the only legacy of the Jewish community of Jasło is the local cemetery. The Jewish cemetery in Jasło covers the area of 3300 square metres. During World War II the Nazis devastated and desecrated the graves by destroying the tombstones. The broken pieces which were later found were set in the cemetery fence, creating a sort of Lapidary. During World War Two the cemetery became an execution spot. Both Jewish people and prisoners of various nationalities were shot by firing squad there. The victims of the mass execution of 11 September 1942 rest in two collective graves located at the far end of the cemetery.

After the war, the few Jewish citizens who survived and returned to Jasło, placed a few tombstones in memory of their beloved. In 1990 a monument was erected in the heart of the cemetery by the Jasło community to honour the Jewish victims of the Nazi terror.

The City Council of Jasło

Jasielski Cmentarz Żydowski

Żydzi osiedlili się w Jasle w 1863 roku. Przez pięć stuleci przetrzymali się do gospodarczego i kulturalnego rozwoju miasta. W 1939 r. w Jasle mieszkało 2500 Żydów.

II wojna światowa przetrwała w Jasle (jasielskiej społeczności żydowskiej). W 1942 roku Żydów z Jasła wywieziono do obozu jenieckiego w Przemyslu i do obozu zagłady w Belżcu, prowadzonych tam rozstrzelano na miejscu.

CZEŚĆ ICH BŁAGOM AWIONEJ PAMIĘCI.

Stowarzyszenie Oświatowo-Edukacyjne Zespołu Szkół nr 4 w Jasle
Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego
Urząd Miasta Jasło

Jasło Jewish Cemetery

Jews settled in Jasło in 1863. For five centuries they contributed to the economic and cultural development of the town. 2,500 Jews lived in Jasło in 1939.

During World War II the Jewish community of Jasło was exterminated. In 1942 all Jews were transported to the forced labour camp in Przemysl and to the death camp in Belzec. The rest of them were executed on the spot.

IN HONOR OF THEIR BLESSED MEMORY.

The Educational Association of the School Complex No. 4 in Jasło
Foundation for the Preservation of Jewish Heritage
The Jasło Municipal Council

בית הקברות היהודי ביאסלו

היהודים עמדו על קיומם ביאסלו מאז 1863. במשך חמש מאות שנה תרמו לתעוה הכלכלית והתרבותית של העיר. ב-1939 חיו ביאסלו 2500 יהודים.

במהלך מלחמת העולם השנייה נרצחו כל יהודי יאסלו. ב-1942 הועברו כל היהודים מביאסלו למחנה הריכוז בפרעמיסל ולמחנה ההשמדה בבלז'ץ, שם נרצחו על ידי הצבא הגרמני.

על שם זכרונם יצונו ויזכור דמם

אגודת חינוך-עיונית זכרון יאסלו
בית הקברות היהודי ביאסלו
העירייה

Gwiazda Dawida to sześcioramien na gwiazda. Najbardziej znany symbol żydowski. Symbolizuje harmonię ale także nawiązuje do tarczy króla Dawida, która miała go chronić przed wrogami.

CEMENTARZ ŻYDOWSKI W JASŁE

CEMENTARZ ŻYDOWSKI-KIRKUT W JASŁE ZAŁOŻONY
W KOŃCU XIX w. W OKRESIE OKUPACJI HITLEROWSKIE
WŁADZE ZDEWASTOWAŁY I SPRÓBOWAŁY GROBY
A GESTAPO WYKORZYSTAŁO TO MIEJSCE DO GRZEBAŃ
ZWŁOK PATRIOTÓW ZAMĘCZONYCH W CZASIE ŚLEDZTWA
I MIZSTRZELANYCH

OGÓLNA LICZBA OKOŁO 200 OSÓB GŁÓWNI
MIESZKANCÓW JASŁA I OKOLICZNYCH POWIATÓW

Wcześniej za murem
stała tablica
informacyjna, która
w niewielkim
stopniu mówiła
o znaczeniu
historycznym tego
miejsca.

ל' אב תש"ח
ה' אב תש"ח
ה' אב תש"ח
ה' אב תש"ח

פאנעל

זייענדיג זאלן זיין די
נשמות פון די יידן וואס
פארוואנדלט זיי זיך
צו אש אין יארן 1939 - 1944
און 1945 - 1946

זייענדיג

ל' אב תש"ח
ה' אב תש"ח
ה' אב תש"ח
ה' אב תש"ח

Naprzeciwko bramy wejściowej znajdują się pomnik upamiętniający Żydów Jasła i okolicznym miejscowości, którzy zginęli w czasie holocaustu.

Od kilku lat przy pomniku odbywają się w nielicznym gronie obchody Dnia Pamięci Społeczności Żydowskiej Jasła oraz Dnia Pamięci Ofiar Holocaustu.

לזכר
קדושי קהילת יאסלו והסביבה
שנרצחו ביד הגוררים הנאצים
בשנים 1939 - 1945
ת.ו.צ.ב.ה.

PAMIĘCI
ŻYDÓW JASŁA I OKOLICY
BESTIALSKO ZAMORDOWANYCH
PRZEZ HITLEROWSKICH KATÓW
W LATACH 1939 - 1945

צום אדענק
די ידן בון יאסלו און די געגנט
וועלכע זינטן בעסטאלט אומגעקומען
בון די היטלערישע תעודען
אין די יארן 1939 - 1945

MACEWY מצווה

Nagrobki na kirkutach nazywane są macewami. Z hebrajskiego to nagrobek lub pomnik. Wykonane głównie z piaskowca, były również granitowe i marmurowe, ewenementem były metalowe.

Jasielskie macewy są przeważnie wykonane z piaskowca i granitu. Materiału dostępnego w najbliższej okolicy. Pomniki wykonywał kamieniarz z Krakowa. Najstarsze zachowane macewy pochodzą z 1903 roku.

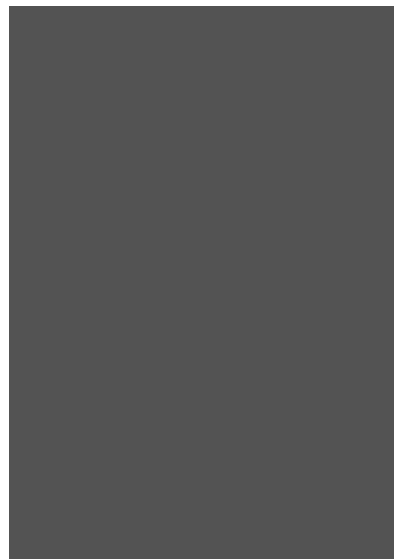

Jasielskie macewy są zapisane w języku hebrajskim i polskim, co jest niespotykane. Świadczyć to może o niezwykłych więziach jakie były wśród społeczności jasielskiej, bez względu na pochodzenie. Źródła historyczne potwierdzają bliskie relacje między jaślanami a jasielskimi Żydami. Tworzyli jedną wspólnotę mimo różnic kulturowych, języka czy wiary.

Macewy mają także akrostyki (utwór wierszowany, w którym niektóre z kolumn liter, sylab lub wyrazów dają dodatkowo całe wyrazy, frazy lub zdania; kolumny takie mogą być czytane w dół, w górę, lub naprzemiennie).

Na macewach często można
znaleźć litery PN - נע,
co jest skrótem słów „tu spoczywa”.

Na nagrobkach mogą występować różne symbole jak dłonie, świece, zwierzęta, winoroślą, korona, menorę, czyli ośmioramienny świecznik itp.

Świecznik i świece najczęściej występują w grobach kobiecych.

Zwierzęta odnosiły się do imienia lub plemienia osoby zmarłej.

Korona znajdowała się na nagrobku mędrca lub rabina.

Dłoń wrzucająca datek mówiła o człowieku dobroczynnym.

Znaczeń oczywiście jest więcej, a odśłaniane i oczyszczane nagrobki będą ujawniać kolejnych mieszkańców Jasta.

Maczewy były ustawiane w stopach zmarłego i zwrócone ku Ziemi Obiecanej, czyli ku Jerozolimie.
Część macew zostało wykorzystane przez hitlerowców do utwardzenia m.in. ulicy Kościuszki.

W rozmowie z osobami, które zajmują się cmentarzem od jakiegoś czasu dowiedziałam się, że jakieś 80% nagrobków udało się odczytać zmarłych z imienia. Ciekawostką jest, że często na rewersie nagrobka pojawia się imię i nazwisko zmarłego jeśli z przodu zatarta się. Również kropeczki mówią, że to jest imię, niekiedy nazwisko, albo imię oraz imię ojca. Niesamowite tajemnice przed nami jeszcze skrywa cmentarz żydowski w Jaśle.

LISTA JAŚLAN POCHODZENIA ŻYDOWSKIEGO, KTÓRĄ UDAŁO SIĘ ODCZYTAĆ Z NAGROBKÓW LUB USTALIĆ W WYWIADACH.

1. HERMAN HERZIG
2. JÓZEF STEINHAUS
3. JULIUSZ SUSSMANN
4. SZMUL TADIR
5. JOSEF RAPPAPART
6. REGINA RAPAPORTOWA
7. FERDYNAND PELIKAN
8. ANNA ZUCKEROWA /
MENASSOWA
9. BRUDER
10. RODZINY ZUCKERÓW
11. RODZINY UNGER ELIASZ,
UNGER GOLDA
12. LUSIY WEGER Z JSLERÓW
13. LEIBA JSLER
14. WEBERA ILAN
15. RODZINY KRIEGER ABRAHAM,
FELA, HERSZ
16. NAFTALEGO I MARYI
WELFELD (Z D. STEINHAUS)

MIEJSCE PAMIĘCI

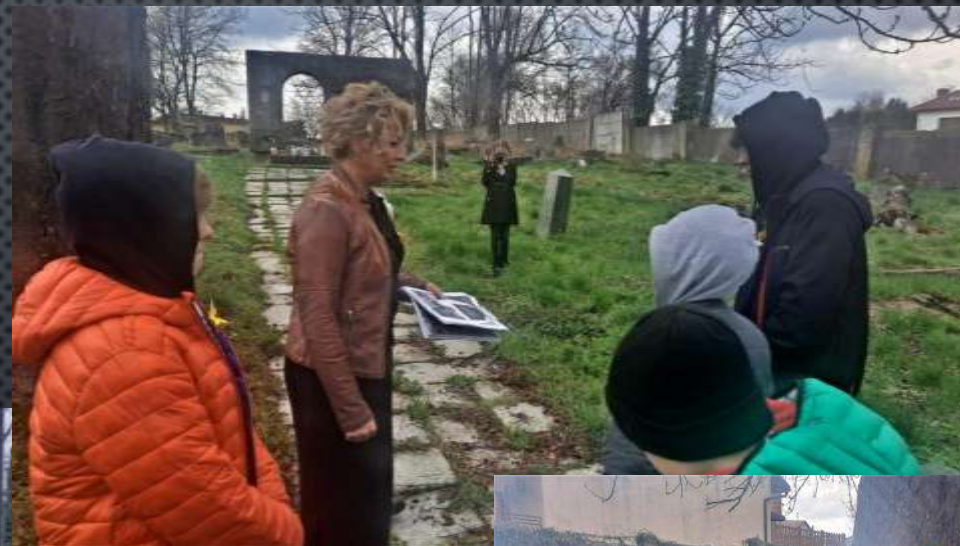
Kirkut nie tylko w czasie I wojny światowej stał się miejscem pochówku. Nadmienić muszę, że grobów nigdy nie odnaleziono, gdyż hitlerowcy bardzo zdewastowali cmentarz w czasie okupacji.

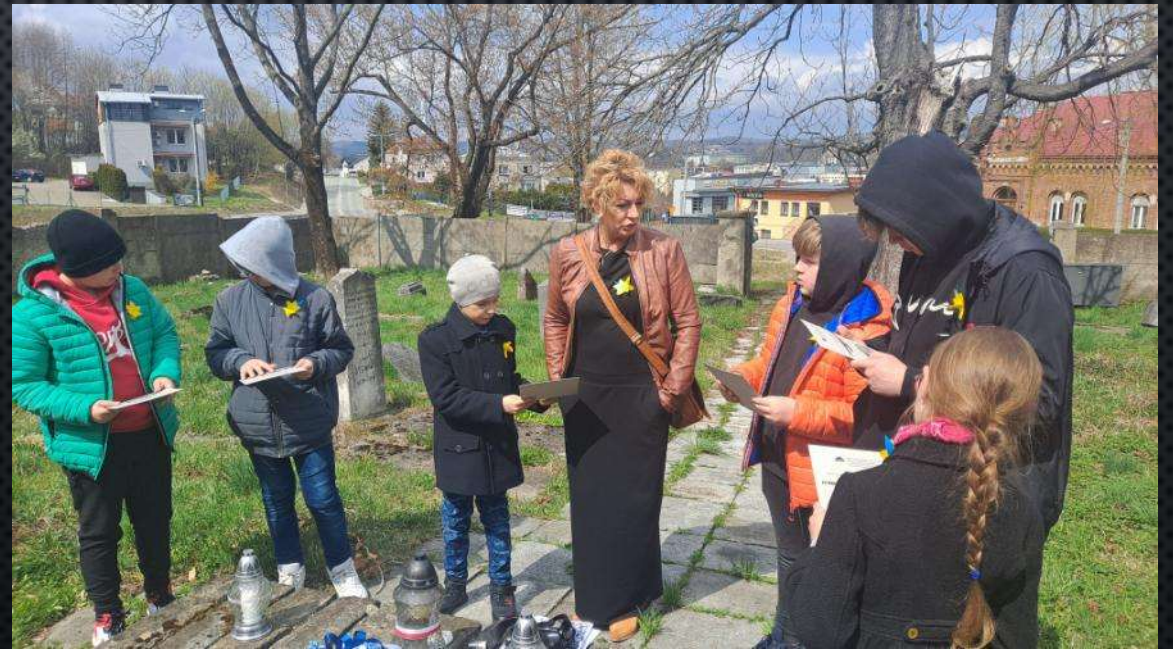
W okresie II wojny światowej cmentarz stał się również miejscem egzekucji Żydów jasielskich i zwożonych z okolicznych miejscowości. 18 sierpnia 1942 roku rozpoczęto likwidację getta w Jaśle, którą nadzorował jasielski „kat” Walter Gentz. Po przeprowadzeniu segregacji grupę około 500 Żydów rozstrzelano właśnie na cmentarzu żydowskim.

Są tu też nieoznakowane zbiorowe mogiły ok. 200 jasielskich Żydów zamordowanych przez Niemców 11.09.1942 roku.

Gestapo wykorzystywało ten cmentarz także do egzekucji lub grzebania skatowanych podczas przesłuchań mieszkańców.

79 ROCZNICA POWSTANIA W GETCIE WARSZAWSKIM I POZNANIE HISTORII KIRKUTU

ZDJĘCIA:

- Fotografie z archiwum własnego
- Fotografie użyte od pani Ingi Marczyńskiej
- https://opole.fotopolska.eu/1853579,foto.html?galeria_zdjec&m=49131&source=/nowe_zdjecia/m48695,Deborzyn.html
- <https://um.jaslo.pl/pl/cmentarz-zydowski-w-jasle-sprzatanie/>
- <http://cmentarze-zydowskie.pl/jaslo.htm>

BIBLIOGRAFIA:

1. Wywiad z p. Ingą Marczyńską
2. Praca Ilony Dranki „Dzieje Żydów Jasła i okolicy do 1945 roku”, 1998 r;
3. http://www.dioblina.eu/Cmentarz_wojenny_nr_24_-_Jaslo
4. Jasło_broszura_PL.pdf.